

Zielonka *Porzana parva*

Status. Bardzo nieliczny gatunek lęgowy - 286 par. Rzadko spotykany w czasie wędrówki wiosennej i jesiennej.

Środowisko. Na stawach rybnych wykryto 150 par (52%), na torfiankach, gliniankach i żwirowniach – 86 par (30%) oraz na starorzeczach - 37 par, zbiornikach zaporowych – 13 par. Zielonka na miejsce gniazdowania preferowała wysokie szuwary (trzciniowiska i pałkowiska) porastające zbiorniki wodne, rzadziej wysokie płaty tataraku.

Samiec zielonki *Zapornia parva* (fot. P. Waclawik)

Zmiany liczebności. Taczanowski (1882) uważał zielonkę za gatunek mało znany, a w granicach naszego regionu wymienia jedynie dolinę Orzyca. Dunajewski (1938) podaje, że zielonka gnieździ się na obszarze całego kraju i jest znacznie pospolitsza niż na ogół można przypuszczać. W roku 1938 zebrano jajo z lęgu na stawach w Modrzejowicach (L. Pomarnacki). W roku 1963 Krzywiński (1964) wykrył parę zielonek na stawach w Zatorach koło Pułtuska, a w maju 1966 na stawach w Kotuniu pod Siedlcami dwukrotnie słyszano głosy samca (Luniak 1972).

Wykorzystanie stymulacji magnetofonowej na przełomie lat 1980-1990 spowodowało wykrycie stanowisk na większości kompleksów stawów rybnych. Zastosowanie tej metody w ostatniej dekadzie wskazuje na wyraźny spadek liczebności populacji lęgowej po roku 2010.

Na stawach rybnych środkowej części Niziny Południowopodlaskiej pomiędzy okresem 1987-1990 a 2010-2013 nastąpił spadek z 34 do 14 par (Dombrowski i in. 2013). Na niektórych stawach zarejestrowano znaczne wahania liczebności, np. w Kołodziażu w roku 1988 – 2 pary, w 2000: 3-5 par i w 2001: 1-4 i tylko 1 para w roku 2012 (Soćko i Mitrus 2003, A. Dombrowski). Na czterech dużych kompleksach stawów pradoliny Bzury (Borów, Walewice, Psary, Rydwan-Okręt) w roku 1990 wykazano 11 par (Wieczorek 2004), ale w 2006-2008 tylko 3 (Janiszewski i in. 2014).

Na stawach Grądy w Puszczy Kozienickiej w roku 1990 wykazano 3 terytorialne samce (Z. Bąk) ale w roku 2010 nie było tam tego gatunku (Chmielewski 2020).

Również w dolinach rzek wykazano tendencje spadkowe. W dolinie Bugu pomiędzy rokiem 1990-1993 a 1999 i 2015 nastąpił spadek liczebności z 10-15 par do 10 oraz 5-8 (Chmielewski i in. 2004, Dombrowski i in. 2013, Kasprzykowski i in. 2015).

W dolinie Bzury w latach 1980. jej liczebność szacowano na kilkanaście par, ale w okresie 2006-2008 wykazano zaledwie jedną parę (Janiszewski i in. 2014).

Przyczyny zmian liczebności. Na spadek liczebności zielonki znaczny wpływ miała długotrwała susza, zwłaszcza w okresie 2014-2020 na wielu stawach i starorzeczach poziom wód był tak niski, że ptaki omijały te przesuszone miejsca. Nawet w latach normalnego poziomu wód, drapieżnictwo, głównie ze strony norki amerykańskiej, wydry lub dzika mogło być ważnym, negatywnym czynnikiem, tak jak usuwanie roślinności szuwarowej oraz osuszanie stawów. W 2 ostatnich dekadach zasięg europejski zielonki w Europie środkowej i państwach sąsiadujących z Polską od wschodu i w południowej Finlandii uległ rozszerzeniu, jakkolwiek niektóre populacje w głównych ostojach uległy znacznej redukcji do pocz. XX wieku (Keller i in. 2020). W cytowanej pracy szczególnie podkreśla się negatywny wpływ zmian poziomu wód w okresie lęgowym.

Rozmieszczenie i liczebność. Zielonkę wykryto we wszystkich makroregionach (ryc. X).

Nizina Północnomazowiecka: 52 pary, w tym największe koncentracje lęgowe na starorzeczach Pisy – 7 par (Górski i Trzciniński 2011), na Zb. Zegrzyńskim – 6 par, na Bagnie

Pólka-Raciąż – 5 par (Chmielewski 2004) oraz na stawach w Stawinodze – 5 par (M. Rejmer) i na Bagnie Nowiny Giżyńskie, gm. Strzegowo-3 pary (M. Murawski) i Rudno Jeziorowe, gm. Krzynowłoga-3 pary (P. Szczypiński).

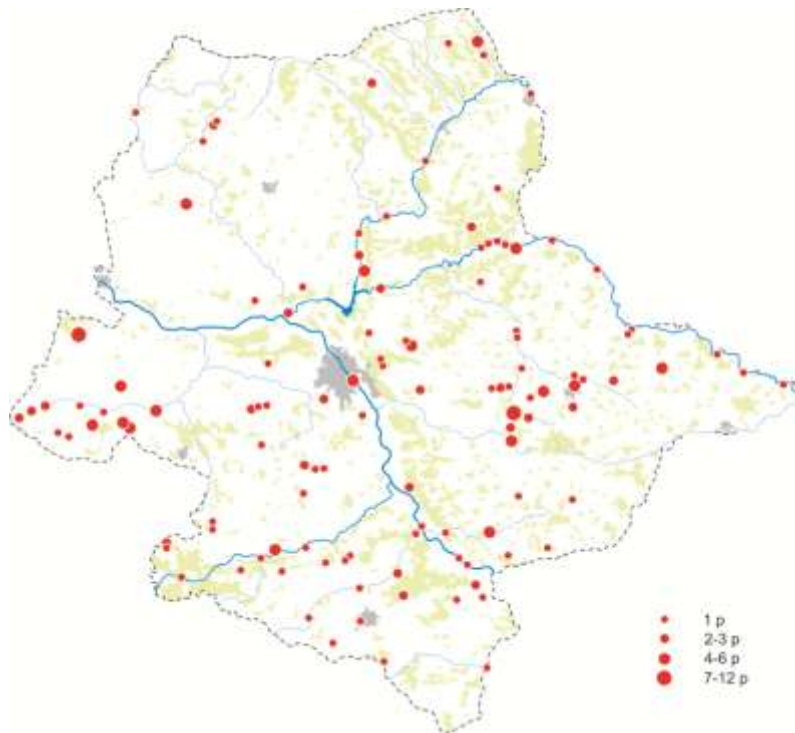
Nizina Środkowomazowiecka: 110 par, w tym najwięcej w Puszczy Kampinoskiej – 13 par w roku 2010 (A. Siwak) oraz na starorzeczach w dolinie Bugu – 12 par, na torfiakach J. Szczawińskich – 9 par (B. Kaźmierczak), a w dolinie Słudwi i Przysowy – 4 pary (Chmielewski i in.); na Bagnie Feliksów pod Wołominem – 4 pary (T. Wiewiórko) oraz na stawach w Mysłakowie – 4 pary (.....) i Zb. Zegrzyńskim – 3 pary (M. Twardowski).

Wzniesienia Południowomazowieckie: 52 pary, w tym na stawach w Gostomi 4 pary (S. Chmielewski), natomiast na pozostałych stanowiskach na stawach, torfiakach i starorzeczach po 1-2 pary.

Samica zielonki *Zapornia parva* (fot. S. Turowski)

Nizina Południowopodlaska: 72 pary, w tym najwięcej na stawach Rudka w dolinie Kostrzynia – 10 par w latach 1990. oraz w Woźnikach pod Łosicami – 7 par w roku 1997 (M. Rzępała), ponadto na stawach w Siedlcach – 6 par, Radoryżu Smolanach oraz na starorzeczach Bugu - po 5 par (A. Dombrowski i in.). Na stawach w Trojanowie i Kotuniu po 4 pary, a w Mordach - 3 (A. Dombrowski) i na pozostałych stanowiskach po 1-2 pary.

Ryc. X. Rozmieszczenie stanowisk lęgowych zielonki *Zapornia parva* na Nizinie Mazowieckiej w latach 1987 – 2020 (**mapka do wymiany na właściwy podkład**)

Wędrowniki. Przelot wiosenny był niezauważalny, a stwierdzone ptaki okazywały się później ptakami stacjonującymi w całym okresie lęgowymi. W dekadzie 2011-2020 pierwsze ptaki stwierdzano w dniach 7 – 28 IV, a mediana przypadła na 13 IV. Najwcześniejsze były następujące obserwacje: 31 III 2007 – 1 os. w Raszynie (J. Zawadzki); 1 IV 1993 – 1 os. w Siedlcach (K. Sachanowicz) oraz 3 IV 2010 – 1 os. w Orońsku (Ł. Stępień). Ptaki na stanowiskach lęgowych mogły przebywać nawet do połowy września, np. 19 IX 2020 w Popielarzach w cofce Zb. Zegrzyńskiego. Na tym stanowisku lęgowym w roku 2019 dwa ptaki przebywały jeszcze 31 VIII (E. Szczepankiewicz). Ponadto w dniach 2 VIII – 6 IX 2020 obserwowano jednego ptaka na stanowisku lęgowym na stawach w Walewicach (Ł. Matyjasiak).

Przelot jesienny zaczynał się przypuszczalnie w sierpniu, kiedy notowano pierwsze koczujące osobniki poza miejscami lęgowymi. Do roku 2010 najpóźniejsze obserwacje jesienne zawierały się w okresie 6 IX – 28 X, a w dekadzie 2011-2020: w okresie 21 VIII – 11 X z medianą w dniu 6 IX. Ostatnie jesienne stwierdzenia zarejestrowano: 29 IX 1996 – 2 samice na stawach w Kozienicach (M. Rębiś); 11 X 2012 na zalewie w Radomiu (R. Tęcza) oraz 28 X 2007 na stawach Gutocha (A. Dombrowski).

Streszczenie

286 par, co czyni ten gatunek bardzo nielicznie lęgowym w skali Niziny Mazowieckiej. Rzadko spotykany w czasie wędrówki wiosennej i jesiennej. Pierwsze pojawy wiosenne w okresie 31 III 2007 oraz 1 IV 1993, a ostatnie jesienne: 11 X 2012 oraz 28 X 2007.

Andrzej Dombrowski

Literatura

Dombrowski A., Stolarz P., Goławski A. 2013. Zmiany liczebności ptaków lęgowych na stawach rybnych środkowej części Niziny Południowopodlaskiej pomiędzy rokiem 1966 a 2013. *Kulon* 18: 57-68.

Dombrowski A., Goławski A., Kasprzykowski Z., Dmoch A., Twardowski M., Szczepankiewicz E., Cieśluk P., Miciałkiewicz R., Zawadzki J., Smoleński T., Mróz E., Sikora M., Trębicki Ł., Omelaniuk M., Kurowski M., Mortka K., Sidelnik M., Waclawik P. 2014. Zmiany liczebności wybranych lęgowych gatunków ptaków w tarasie zalewowym doliny dolnego Bugu w okresie 1984-2014. *Kulon*, 19: 1-20.

Janiszewski T., Podlaszczuk P., Wojciechowski Z. 2014. Ptaki lęgowe OSO Pradolina Warszawsko-Berlińska PLB 10001.

Keller V., Herrando S., Vorisek P., et al (ed.). 2020. *European Breeding Bird Atlas 2. Distribution, Abundance and Change*. European Bird Census Council & Lynx Edicions, Barcelona.

Krzywiński A. 1964. Niektóre gatunki ptaków obserwowane w lipcu 1963 r. w pow. Pułtusk. *Materiały do awifauny Polski. II, Acta Orn.* 8, 7: 323.

Taczanowski W. 1882. *Ptaki krajowe, Tom I*, Kraków.